

Als de klimaatrealiteit de moderne verbeelding tart

DIRK HOLEMANS

Hittegolven, droogtes, bosbranden, overstromingen... ze volgen elkaar op in een verbluffend tempo. Toch raakt nog altijd het grootste deel van de samenleving niet voldoende overtuigd om er iets aan te doen. Nochtans wordt de klimaatrealiteit ook in ons land de laatste jaren grimmiger. Vorig jaar kende België met de overstromingen in de Ardennen voor het eerst klimaatdoden. We kregen er iconische beelden bij, die we voorheen enkel associeerden met verre, zogenaamd minder ontwikkelde landen: mensen die wanhopig op het dak van hun huis wachten op hulp, terwijl de rivier de benedenverdieping heeft overgenomen en maar blijft stromen.

Ook de Indiase schrijver Amitav Ghosh maakte persoonlijk een 'Verviers-moment' mee. Als student leefde hij in de Indiase stad Delhi toen die voor de eerste keer in de geschiedenis door een tornado werd getroffen. Het was deze levensechte ervaring die de schrijver voor het leven tekende. Als succesvol romanschrijver lukte het hem maar niet om deze jeugdervaring in zijn verhalen te verwerken. Welke lezer zou nu zo'n onwaarschijnlijk verhaal appreciëren? Dat de brommers je letterlijk om de oren vliegen? Het is toch eigenlijk te gek voor woorden. Zelfs al is het fictie.

Is dit niet de verklaring waarom we enigszins vermoeid achteruit leunen bij het zoveelste

nieuwsbericht over een nieuwe hittegolf die alle metingen overtreft 'sinds het begin van de metingen'? Of waarom we gewoon akte nemen van het recente nieuws dat op een kwart eeuw de helft van de koralen van de Great Barrier, het grootste koraalrif ter wereld, zijn afgestorven? Dergelijke berichten stapelen zich op, of het nu gletsjers zijn die afbrokkelen of de miljoenen jaren bevroren permafrost, die nu in Siberië snel aan het smelten is. En recent kwam nog het bericht dat juni 2022 wereldwijd de op twee na warmste juni ooit gemeten was. Het is allemaal te veel en te groot om te bevatten.

Ghosh maakt deze analyse in zijn boek *Te groot om ons voor te stellen*, waarvan in dit Oikos-nummer een stuk in voorpublicatie staat. Het is straf dat Ghosh dit boek schreef nog voor de grote klimaatbetogingen, alsook voor de covid-crisis. Ondertussen geeft de reactie op deze laatste al een inkijk in hoe slecht we als samenleving reageren op evoluties die niet verlopen volgens ons normale verwachtingspatroon. Een exponentiële curve, die toont dat wat vandaag nog klein is morgen heel groot kan zijn, valt moeilijk te bevatten. Laat staan dat we onze drastische impact op de planeet — David Attenborough getuigt in zijn laatste boek en film hoe we in de tijdspanne van zijn leven met onze hongerige roofofbouwconomie de

wildernis op aarde vernietigden — juist inschatten en er voldoende snel en krachtig op reageren.

Maar net als Attenborough of Ghosh aangeven, betekent dit niet dat we bij de pakken moeten blijven zitten. Inzicht krijgen in onze dominante denkpatronen maakt het mogelijk ze te overstijgen. In zijn boek biedt Ghosh een heldere analyse. Hij geeft aan dat in onze moderne tijden de epische verhalen en mythes plaats moesten ruimen voor romans die geschreven werden vanuit een specifiek kader. Het gaat nu niet langer om de toekomst van collectieven, maar om de levensgebeurtenissen van enkele hoofdpersonages, op een welbepaalde plek en in een welbepaalde periode. Ze focussen op persoonlijke ontwikkelingen in relatief stabiele omgevingen.

Die romans passen binnen een omslag die verbonden is met het moderne vooruitgangsgeloof dat ook tot uiting komt in geschiedenis en politiek. In plaats van ervan uit te gaan dat er ongelooflijke veranderingen kunnen optreden, wint almaar meer de opvatting veld dat we alles beter onder controle hebben en we het met het voortschrijden van de tijd bijna per definitie steeds beter zullen hebben. Een naïeve gedachte, die vandaag nog altijd verkondigd wordt door zogenaamde ecorealisten, die blijven vasthouden aan een blind optimistisch vooruitgangsgeloof. En ook wetenschappelijke modellen die zich baseren op de gebeurtenissen van de voorbije periode, kunnen uiteraard moeilijk het ineenstorten van bijvoorbeeld de biodiversiteit in de toekomst voorspellen.

De klimaatcrisis aanpakken is in de eerste plaats dan ook een culturele opdracht. Onze cultuur is doordrongen van de vooruitgangsgedachte, die materialistisch is ingevuld. Daarbij is er ook een pijnlijk verband tussen de moderne veroveringsdrang van de natuur en de drieste kolonisering met haar onnoemelijk leed. Diep ingebakken culturele veronderstellingen verbonden met het moderne wereldbeeld zijn met andere woorden het kernprobleem, en daar ligt dan ook de oplossing. Onze cultuur produceert specifieke verlangens naar hippe apparaten en grote auto's, naar alleenstaande woningen in het groen, die zo mee de natuur verslindende koolstofeconomie aandrijven. Een snelle cabrio vinden we niet

opwindend omdat we rondrijden in een metaalen doos, maar omdat het bij onszelf het beeld oproept van vrijheid, het geeft ons de illusie dat we als filmsterren met onze haren in de wind door een ongerept landschap zoeven.

Zoals Attenborough het stelt: we hebben de wildernis vernietigd, nu moeten we ons kunnen voorstellen dat we die ook herstellen. Dus geen vijftien miljard bomen per jaar meer omhakken, maar gigantisch veel bossen bij creëren. Daarvoor moeten we andere verhalen vertellen, hebben we nieuwe romans, novellen en stripverhalen nodig, andere helden in langspeelfilms en tv-series die andere verlangens opwekken.

We hebben niet langer cultuur, inclusief fictie, nodig die de wereld verbeeldt zoals hij is. De verbeelding die we nodig hebben is net die van hoe een wereld zou kunnen zijn. Ons kunnen inbeelden dat alles anders kan en dit ook inbrengen in het publieke debat is nu onontbeerlijk.

Zo komen we tot de paradoxale opdracht van cultuur in onze tijd: als onwaarschijnlijk voorstellen wat we gangbaar vinden, het onwaarschijnlijke dat zich in de realiteit voltrekt presenteren als het realistische, en buiten alle kaders om nieuwe voorstellingen van het goede leven verbeelden die de huidige realiteit ombuigen in een leefbare toekomst.